

.NUTQ USLUBLARI. SO‘ZLASHUV USLUBI.

Ashurova Jasmina Alijon qizi

Toshkent davlat tibbiyot universiteti talabasi

E-mail: jasminaashurova007@gmail.com

Telefon raqam: +998931059750

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqola nutq uslublari, xususan so‘zlashuv uslubining lingvistik xususiyatlari jarayonlarini kompleks tarzda o‘rganishga bag‘ishlangan. Maqolada so‘zlashuv uslubining mohiyati, uning leksik, grammatik va fonetik xususiyatlari batafsil yoritilgan bo‘lib, ushbu uslubning rasmiy, norasmiy, konsultativ, intim va ommaviy kabi turlari amaliy misollar bilan tahlil qilingan. Muallif so‘zlashuv uslubida uchraydigan xatolarni bartaraf etish yo‘llari haqida amaliy tavsiyalar bergan.

Kalit so'zlar:

Nutq uslublari, so‘zlashuv uslubi, tilshunoslik, kommunikativ kompetensiya, leksik xususiyatlar, o‘zbek tili.

Annotation

This scientific article is dedicated to a comprehensive study of speech styles processes, specifically the linguistic features of the colloquial style. The article elaborates on the essence of the colloquial style, its lexical, grammatical, and phonetic features, and analyzes types of this style such as formal, informal, consultative, intimate, and public with practical examples. The author provides

practical recommendations on ways to eliminate errors encountered in the colloquial style.

Keywords:

Speech styles, colloquial style, communicative competence, lexical features, linguistics, Uzbek language.

Аннотация

Данная научная статья посвящена комплексному изучению процессов речевых стилей, в частности, лингвистических особенностей разговорного стиля. В статье подробно освещены сущность разговорного стиля, его лексические, грамматические и фонетические особенности, а также проанализированы виды этого стиля, такие как официальный, неофициальный, консультативный, интимный и публичный, с практическими примерами. Автор дает практические рекомендации по способам устранения ошибок, встречающихся в разговорном стиле.

Ключевые слова:

Стили речи, разговорный стиль, лингвистика, коммуникативная компетенция, лексические особенности, узбекский язык.

Kishilar har qanday sharoitda va faoliyatning barcha sohalarida aloqa qilish jarayonida tildagi leksik, frazeologik, grammatik va fonetik vositalarni tanlash va ishlatishda bir-birlaridan ma'lum darajada farq qiladilar. Umumxalq tili doirasida til vositalarining bunday tanlab olinishi nutqda xilma xil ko'rinishlarning paydo bo'lishiga olib keladi. Bunday xilma-xil nutq ko'rinishlari nutq uslublari deb yuritiladi. Nutq uslublari ifoda vositalari tizimining muayyan aloqa doirasida maqsadga muvofiq tanlash natijasida tarixan tashkil topgan nutq ko'rinishlaridir.

Nutq uslublari tilning vazifasi bilan bevosita bog'liq bo'ladi. Shuning uchun ham ular funksional uslublarda deb yuritiladi.

O'zbek adabiy tilida quyidagi asosiy beshta nutq uslubi ajratiladi:

1. So'zlashuv uslubi
2. Ilmiy uslub
3. Rasmiy-idoraviy uslub
4. Ommabop (publitsistik) uslub
5. Badiiy uslub

Ushbu uslublarning har biri o'z kommunikativ vazifasini bajaradi va yozma yoki og'zaki shaklda namoyon bo'ladi. Shulardan biri bo'lgan so'zlashuv uslubi kundalik hayotdagi og'zaki muloqotda qo'llaniladigan eng tabiiy va keng tarqalgan uslubdir.

So'zlashuv uslubi — bu insonlar o'rtasida bevosita muloqot qilish jarayonida qo'llaniladigan nutq shakli bo'lib, u sodda, ravon va tabiiyligi bilan ajralib turadi. Bu uslub odatda kundalik hayotda, do'stlar, oila a'zolari, hamkasblar bilan suhbatda, shuningdek, og'zaki shaklda amalga oshiriladi.

So'zlashuv uslubining mohiyati shundaki, u muloqotni osonlashtiradi, insonlar o'rtasidagi ijtimoiy va hissiy yaqinlikni ta'minlaydi. Shu boisdan, bu uslubda hissiylik, samimiyat va erkinlik kuchli namoyon bo'ladi. So'zlashuv uslubining eng muhim xususiyati — tabiiylik. Odamlar suhbat jarayonida fikrni tez, ortiqcha grammatik murakkabliksiz ifodalaydi.

Asosiy xususiyatlar:

Leksik xususiyatlar: oddiy, kundalik so'zlar, maqollar, so'z birikmalari ishlatiladi. Masalan, "yaxshi bo'ldi", "shunaqa gap", "to'g'rimi?" kabi.

Grammatik xususiyatlar: qisqa gaplar, undov va so‘roq gaplar ko‘p ishlatiladi.

Fonetika: talaffuzda erkinlik bo‘ladi, so‘zlar qisqartiriladi (“bo‘ldi-ku”, “qale”).

Paralingvistik vositalar: imo-ishora, yuz ifodasi, ohang, kulgu va tana harakatlari muloqotni to‘ldiradi.

So‘zlashuv uslubining bir qancha turlari ham mavjud:

1. Rasmiy so‘zlashuv uslubi — ish joyi, o‘quv yurtlari yoki xizmatda ishlatiladi. So‘zlar tartibli, odobli va grammatik jihatdan to‘g‘ri bo‘ladi.

Misol: “Iltimos, hisobotni ertaga topshirasiz.”

2. Norasmiy (erkin) so‘zlashuv uslubi — do‘stlar, qarindoshlar o‘rtasida ishlatiladi. U hissiy va samimiy bo‘ladi.

Misol: “Hoy, kecha qayerdasan, telefonni olmading-ku?”

3. Konsultativ (maslahatchi) uslub — mutaxassis va mijoz, shifokor va bemor, o‘qituvchi va talaba o‘rtasidagi muloqotda qo‘llaniladi.

Misol: “Sizda qanday alomatlar bor? Dori ichyapsizmi?”

4. Intim (yaqin) so‘zlashuv uslubi — yaqin do‘stlar yoki oilaviy munosabatlarda qo‘llaniladi.

Misol: “Azizam, o‘zingni ehtiyot qilgin.”

5. Publik (ommaviy) nutq uslubi — keng auditoriyaga murojaat qilinadi, lekin so‘zlar tabiiy, tushunarli bo‘ladi.

Misol: “Aziz talabalar, bugungi darsda biz yangi mavzuni o‘rganamiz.”

So‘zlashuv uslubi ko‘proq og‘zaki shaklda qo‘llaniladi. Yozma nutqda esa fikrlar to‘liq, grammatik jihatdan mukammal ifodalanadi.

Masalan:

Og‘zaki: “Bugun dars bo‘ladimi?”

Yozma: “Bugun dars bo‘lishi rejalashtirilganmi?”

Yozma nutqda aniqlik va izchillik muhim bo‘lsa, so‘zlashuvda esa tezkorlik va tabiiylik ustuvor hisoblanadi.

Ko‘pincha odamlar rasmiy joyda norasmiy so‘zlar ishlatishadi yoki aksincha, bu esa noto‘g‘ri taassurot qoldiradi.

So‘zlashuv uslubida quyidagi holatlar nutqning chiroyiga ta’sir qilishi mumkin:

Noo‘rin va qo‘pol so‘zlardan foydalanish (“ha, brat”, “vapshe”).

Keraksiz takrorlar (“ana endi endi bo‘ldi-da”).

Intonatsiyani noto‘g‘ri ishlatish (agressiv yoki sovuq ohang).

Bu xatolarni bartaraf etish uchun adabiy tildagi so‘zlarni o‘rganish, nutq madaniyatiga e’tibor berish va suhbatdoshga mos ohangda so‘zlash zarur.

So‘zlashuv uslubi nafaqat tilshunoslikda, balki har bir sohada, ayniqsa tibbiyotda, muhim o‘rin tutadi. Shifokor, hamshira, talaba yoki bemor o‘rtasida to‘g‘ri so‘zlashuv — ishonchni mustahkamlovchi eng muhim vositadir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rasulov I., To'rayev R. “O'zbek tilshunosligi” - Toshkent: O'qituvchi, 2018.
2. Abdurahmonov G'. “O'zbek adabiy tili” - Toshkent: Fan, 2015.

3. Nurmonov A. va boshqalar. “Hozirgi o‘zbek adabiy tili”- Toshkent: Universitet, 2019.
4. Mahmudov N. “Tilshunoslikka kirish” - Toshkent: O‘zbekiston, 2017.
5. Sodiqova M. “Terminologiya va uning amaliy ahamiyati” - Toshkent: Fan, 2020.
6. International Classification of Diseases (ICD-10, ICD-11) - WHO Publications.
7. Karimov I. “Tibbiy terminlarning lingvistik tahlili” - Tibbiyot jurnali, 2021.
8. Yusupova O. “Nutq madaniyati va kommunikatsiya” - Toshkent: Ma'naviyat, 2019.